

Helligt kød

Religiøsitet og materialitet i frivilligt arbejde blandt unge muslimer i Kairo

Af Sara Lei Sparre

Hvert år under den muslimske højtid *Eid al-Adha* bruger tusindvis af middelklasseunge timer og dage på at udskære, pakke og fordele okse- og lammekød til fattige i Kairo. Ligesom offerkødet gennemgår de unge frivillige en religiøs transformation og indgår hermed i, hvad der kan betegnes som en "spirituel økonomi" og udveksling med Gud. Men det fysiske og sanselige arbejde med i fællesskab at yde noget konkret for andre medvirker også til en transformation i de unges selvforståelse og status som en særlig form for muslimske medborgere.

Eid al-Adha (ofringsfesten) er en vigtig religiøs højtid, som praktiseres på tværs af den muslimske verden. Højtiden er en fejring af mindet om, at Ibrahim (Abraham) ville ofre sin søn som et bevis på sin underkastelse for Gud, indtil Gud greb ind og i stedet gav ham et får til ofringen. I overensstemmelse med dette ideal skal alle muslimer, som økonomisk er i stand til det, ofre et dyr (*qurbani*) som symbol på Ibrahims vilje til at ofre sin eneste søn. Mange af de unge mænd og kvinder, jeg fulgte under mit feltarbejde i Kairo i 2009-2010, fortalte om, hvordan de siden barnsben havde overværet eller deltaget i ofringen og været med til at dele offerkød ud til fattige i områderne omkring deres hjem.

I de første dage af højtiden er både levende og slagtede får og kvæg en del af gadebilledet overalt i Kairo. Blodet flyder fra baggårdene ned i rendestene og videre ud på vejene. Kadavere hænger i rækker som "kødgardiner" uden for de små slagterbutikker, og nogle slagtere har etableret små intermistiske indhegninger foran deres butikker for at kunne følge med de mange

bestillinger fra private kairenere. Mange ønsker nemlig selv at stå for slagtingen af offerdyret, fordi handlingen er rituel og knytter sig direkte til *hajj* (pilgrimfærd til Mekka). Ofte er det faren eller den ældste søn, som dræber og slagter dyret. Herefter deles kødet i tre lige store portioner: en tredjedel går til familien selv, en tredjedel går til slægtninge, venner og naboer, og en tredjedel er til fattige og nødlidende. På den måde er ingen frataget muligheden for at deltage i ofringsmåltidet, som for de fattigste er én af de få gange årligt, hvor de spiser kød. Ofringsmåltidet knytter sig således også til velgørenhed i Islam og muslimers pligt til at hjælpe de fattige.

I den muslimske ungdoms- og velgørenhedsorganisation *Resala* er den årlige ofring og uddeling af kød sat i system og tilbydes som en service for de mange egyptere, som ikke selv kan eller ønsker at stå for aktiviteterne. Titusindvis af unge mænd og kvinder fra middelklassen tager en pause fra hverdagens gøremål for at udskære og pakke okse- og lammekød, som de herefter fordeler i fattige kvarterer og landsbyer i og omkring Kairo. I 2010 fulgte jeg en gruppe af disse unge i én af Resalas afdelinger i Kairo. I denne artikel vil jeg på baggrund af data fra mit feltarbejde i Egypten i 2009-2010, 2011 og 2012 og med inspiration fra blandt andet fænomenologiske og praksisteoretiske perspektiver belyse betydningen af sådanne handlinger og erfaringer for, hvordan de unge formes som muslimer og medborgere.

Som muslimer anser de unge den frivillige indsats som en måde at opfylde deres religiøse forpligtelse til gengæld for at modtage Guds belønning og velsignelse i dette liv og det næste. Men inden for rammerne af velfærdsorganisationen *Resala* er den materielle og sanselige oplevelse af i fællesskab at gøre noget konkret for andre ligeledes med til at forme disse unge som en særlig form for muslimske medborgere. Det var også med afsæt i disse erfaringer, at *Resala* frivillige deltog i især hjælpearbejdet under 2011-opstanden, hvor 18 dages massedemonstrationer resulterede i, at Hosni Mubarak, Egyptens præsident gennem 30 år, trådte tilbage. Siden er *Resala* ligesom andre muslimske organisationer blevet tvunget til at holde lav profil. *Eid al-Adha* fejres imidlertid bredt i befolkningen, hvorfor aktiviteter som slagting og uddeling af offerkød fortsat tillades og hvert år tiltrækker tusindevis af unge egyptere.

Muslimske ungdomsorganisationer i Egypten

Resala startede som et studenterinitiativ på Kairo Universitet i 1999. Siden da er organisationen vokset eksplosivt: de godt 60 afdelinger over hele landet har over 200.000 frivillige, primært i de større byer. I årevis har *Resala* således været den største arabiske ungdomsorganisation med aktiviteter som børnehjem, micro-finansiering, sundhedshjælp, uddannelsesaktiviteter og forskel-

Skilt på *Resala*'s bygning i forstaden Heliopolis. Der står "Resala – Resala's børnehjem". Foto: Sara Lei Sparre.

lige former for materiel bistand, herunder uddeling af mad, tøj og indbo. De frivillige er primært unge studerende eller nyligt uddannede i alderen 18-27 år. De er alle muslimer, og omkring tre ud af fire er kvinder. Ligesom andre islamiske velgørenhedsorganisationer i Egypten, bygger *Resala* på en gammel tradition om sociale velfærdsydelser med baggrund i muslimske praksisser og et værdisæt om at hjælpe de fattige. På andre områder adskiller organisationen sig fra mere konventionelle velgørenhedsorganisationer, idet deltagerne er unge og frivillige. *Resala* er således også en del af en nyere bevægelse af religiøst funderede ungdoms- og frivilligorganisationer, som siden 2000 har arbejdet for at "opbygge" Egypten og forbedre betingelserne for fattige og udsatte borgere. *Resala* og flere af de an-

dre organisationer er som sociologen Asef Bayat skriver det i sin bog *Post-Islamism* et udtryk for en post-islamistisk drejning i mange mellemøstlige samfund. I stedet for at omfavne en "islamistisk ideologisk pakke" karakteriseret ved blandt andet et entydigt syn på religiøs sandhed og hovedvægt på pligt knytter *Resala* sig til et andet mere inkluderende religiøst projekt, som foretrækker en civil og sekulær stat, men samtidig ser islam som vigtig både som tro og som en spiller i det offentlige rum. *Resala* adskiller sig imidlertid fra mange af de andre ungdomsorganisationer, idet de frivillige ikke kun er velstillede middelklasseborgere. Mange er studerende fra lavere rangerede uddannelsesinstitutioner og opvokset i familier, som kæmper for at fastholde deres middelklassestatus.

Helligt kød og frivilligt arbejde

Eid al-Adha er med udtagelse af Ramadanen den travleste tid i Resala. Donationskontoret arbejder på højtryk for at besvare opkald og organisere donationer. Både privatpersoner og virksomheder ringer for at annoncere, at de ønsker at donere penge eller kød. Når beløbet er betalt eller dyret leveret, står Resala for indkøb, slagting og fordeling. De fleste familier donerer, hvad der svarer til et får eller en andel af en okse. Donoren har ret til at tage en tredjedel af kødet, mens resten bliver fordelt af Resala. Forud for højtiden ringer frivilligafdelingen til medlemmer, som ikke har været aktive på det se-

Resala frivillige skærer, vejer og pakker okse- og lammekød i en slagtehal i udkanten af Kairo, februar 2010. Foto: Mohamed Hayek.

neste. Sæsonafhængige aktiviteter som *Eid al-Adha* og Ramadanen tiltrækker ofte et stort antal frivillige, ligesom det for Resala er en god anledning til at rekruttere nye frivillige.

Unge kvinder og mænd melder sig som frivillige i Resala primært for at opfylde deres religiøse pligt som muslimer til at hjælpe trængende og således opnå Guds belønning og velsignelse i både dette liv og efterlivet: "For mig som muslim er frivilligt arbejde en pligt og ikke noget jeg kan vælge fra", svarede 23-årige Safa', da jeg spurgte hende, hvorfor hun var frivillig i Resala. Men én ting er den indledende motivation; noget andet er, hvad der sker

med de frivillige, når de bliver involveret i det konkrete arbejde. Den følgende beskrivelse fra mine feltnoter giver et indblik i, hvad det vil sige at arbejde frivilligt i Resala under *Eid al-Adha*:

Jeg ankommer til slagtehuset i bus sammen med en stor gruppe frivillige fra Heliopolis. På vejen har vi lyttet til koranrecitation og teamlederens motivationstale, hvor vi som så mange gange før er blevet mindet om formålet med turen og vores frivillige arbejde. "Hvorfor er vi taget afsted i dag? Det er vi på grund af vores dybe kærlighed til Gud, og fordi vi ønsker at gøre noget godt. [...] Denne tur skal lære os noget: hvordan man laver vel-

Kødstykkerne inden de udskæres, vejes og pakkes, Kairo, februar 2010. Foto: Mohamed Hayek.

gørehedsarbejde. Det er godt at udmatte sig selv for at gøre det bekvemt for andre." Stemningen er høj, og alle synes at være spændte på, hvad der venter os.

Da vi ankommer, er den store hal allerede fyldt med kød og mennesker, og larmen fra folk der råber til hinanden og lyden af knive og økser, der bankes mod metal, er øredøvende. Først nu går det op for mig, at vi rent faktisk skal arbejde som slagtere hele dagen, og i et splitsekund overvejer jeg at vende om i døren. Men så bliver der råbt til os fra anden ende af hallen: "Kom herhen!" Det er en anden af teamlederne fra Heliopolis. Vi går tættere på, men må undervejs dukke hovederne for at undgå at blive ramt af ét af de mange "flyvende kadavere", som ved hjælp af et simpelt trisseværk transporteres fra en lastbil og ind i slagtehallen.

Resala frivillige skærer, vejer og pakker okse- og lammekød i en slagtehal i udkanten af Kairo, februar 2010. Foto: Mohamed Hayek.

Kødet ligger i bunker overalt på de store metalborde, og grupper af frivillige er allerede i gang skære og pakke. Vi arbejder i grupper af tre og deler arbejdet med at skære, veje og pakke imellem os. Hver pose skal indeholde to kilo. Ingen bærer handsker eller forklæder, og alle ser ud til at være iført deres vanlig tøj. I starten af dagen er kødet nedkølet, men hen på eftermiddagen er det mere i retning af kropstemperatur. Dyrene må lige være blevet slagtet. Som timerne går, og kødbjergene vokser, bliver stemningen også højere og højere. En af de frivillige siger til mig: "Jeg kan godt lide stemningen her. I begyndelsen syntes jeg, at det var meget kaotisk, men efter noget tid vænnede jeg mig til det. Når jeg ser antallet af poser vokse og de mange frivillige arbejde, får jeg også lyst til at arbejde hårdere." De professionelle slagtere, som står for den grovere partering af dyrene, er også med til at højne stemningen. Med jævne mellemrum råber og hujer de, mens de banker knivhåndtaget mod bordet. Inden de hugger et ben eller en anden kropsdel af, råber de "Allah-u-akbar!" (Gud er stor!). Jeg oplever selv at blive revet med af stemningen, selvom jeg også mærker trætheden i benene og armene. Snerten af kvalme over den skarpe blodlugt og synet af kødbjergene vil heller ikke slippe mig.

Materialitet og religiøsitet i frivilligt arbejde

Ligesom kødet bliver til helligt kød gennem den rituelle slagting, synes de unge egyptere gennem deres frivillige arbejde også at gennemgå en form for religiøs transformation. De kommer hermed til at indgå i, hvad der kan betegnes som en "spirituel økonomi" – en udveksling mellem tre aktører: de unge frivillige, Egyptens fattige og Gud. Det er netop denne udveksling, som teamlederen i bussen refererer til.

I islam betegnes muslimers hjælp til fattige og trængende som enten *zakāt* eller *šadaqa*. *Zakāt* er den obligatoriske muslimske almisseskat, som alle med midler skal betale, og *šadaqa* er bidrag eller gerninger ud over det forpligtede. Til gengæld for *zakāt* og *šadaqa* modtages *thawāb*, belønninger fra Gud. Sådanne belønninger kan komme i dette liv som rigdom, succes, sundhed eller fertilitet, eller det kan være med til at sikre personen et godt liv efter døden. I sine tilbagevendende taler til de frivillige gav Resalas grundlægger, Sherif AbdelAzeem, mange eksempler på, hvordan frivillige var blevet belønnet af Gud. Den frivillige indsats er således mere end at give; den indbefatter også at modtage. Faktisk gavner *šadaqa* ifølge AbdelAzeem de frivillige mere end de fattige: "Hvis du regner på det, vil du finde ud af, at du får udbytte af dine gode gerninger. Faktisk vil du finde ud af, at jo større en indsats du lægger, desto større et udbytte får du. Jo mere du ofrer, desto større udbytte får du." Ved at bruge ordet "ofring" synonymt med ord

Poser med kød til uddeling blandt fattige, Kairo, februar 2010. Foto: Mohamed Hayek.

som frivillighed og “det at give” introducerer AbdelAzeem en forståelse, som afviger fra, hvordan vi ellers taler om ofring. Hvis jeg tilbyder at ofre noget af min tid på at male min nabos garage, forstås det normalt sådan, at det gavner min nabo og ikke mig. Men ifølge AbdelAzeem er det den, der ofrer, som også får udbyttet. Således – og i tråd med hvad Henri Hubert og Marcel Mauss i bogen *Ofring* fra 1964 skriver – skelnes der mellem på den ene side ofreren og på den anden side objektet for ofringen. I Resala er de fattige objektet for ofringen og dem, der forventes at tage imod ofringen. Men den primære modtager er Gud, som også forventes at gengælde gennem velsignelser og belønninger. Således gavner offergerningen den frivillige mere end den fattige.

Resala frivillige skærer, vejer og pakker okse- og lammekød i en slagtehal i udkanten af Kairo, februar 2010. Foto: Mohamed Hayek.

Det er også grunden til, at ingen nogensinde beklager sig over smerter eller udmattelse som følge af det hårde arbejde. Som det fremgår af beskrivelsen, er arbejdet med kødet både fysisk hårdt og sanseligt invaderende. De frivillige står oprejst og udfører de samme ensformige bevægelser i timevis uden pauser, og mange bløder fra smårifter på hænderne. Enkelte har en pakke kiks eller en pose chips med, som de spiser undervejs, men de fleste drikker kun vand i de næsten otte timer, vi tilbringer i slagtehallen.

For mange er aktiviteterne under *Eid al-Adha* deres første erfaringer med dens slags arbejde, men ved at observere andre mere erfarne frivillige lærer de hurtigt bevægelserne med at skære kødet ud i de rigtige portioner, veje af og fylde poserne op.

Der føres ikke mange samtaler undervejs; kommunikationen er mest korte instrukser eller opmuntrende bemærkninger. Oplevelsen af fællesskab synes primært at komme fra de synkrone bevægelser og fælles sanselige oplevelser af lyde og lugte. Den fænomenologiske antropolog Michael Jackson skriver i sin bog *Paths towards clearing* om, hvordan en empatisk oplevelse kan legemliggøres gennem særlige kropslige praksisser. Han sammenligner kropslige bevægelser med musikteknikker, som ligeledes kræver, at musikerne træder ud af deres vante roller og bliver en del af et fællesskab. De unge bliver altså til som frivillige gennem fælles oplevelser og sanseindtryk, som udspringer af arbejdsgangene og de praktiske aktiviteter. Denne oplevelse forstærkes så af det udtalte ideal om, at jo mere de ofrer sig gennem hårdt fysisk og længerevarende frivilligt arbejde, desto større er chancerne for, at de vil opnå Guds belønning og velsignelse.

Men i kraft af deres indsats i Resala sker der også noget andet med dem. Gennem mødet og interaktionen med modtagerne i de fattige bydele og landsbyer bliver de opmærksomme på omfanget af fattigdom og lidelse i Egypten, og de oplever *i praksis*, at de kan og bør gøre en forskel.

Middelklassevelgørenhed for det fattige Egypten

Buschaufføren sætter os af i udkanten af *Haqag al-Qubba*, en af de fattige og mere eller mindre uformelle bosættelser godt en halv times kørsel fra Resala. Vejene er for smalle og ujævne til det store køretøj. Klokkeren er 9 om morgenen, og vi får hver især uddelt fire kødposer, hvorefter vi begiver os afsted for at overrække offerkødet til de “rette modtagere”. Vi går gennem de smalle, støvede gader, hvor den kvalmende lugt af affald og dyreekskrementer blander sig med den nu efterhånden velkendte lugt af blod fra de slagtede dyr. Da vi ankommer til det første hus, banker en af de frivillige på. En kvinde og to små børn lukker op. Teamlederen tjekker kvindens identitetspapirer og finder navnet på sin medbragte liste. En anden frivillig overrækker kødet. Kvinden tager imod det og takker med en gestus, hvor hun placerer hånden på hjertet. Jeg ser smilene brede sig blandt de frivillige. Sådan fortsætter vi i timevis – fra hus til hus. Ind imellem er der ingen, der åbner døren, så da vi sidst på eftermiddagen er igennem listen, står vi tilbage med adskillige poser. Jeg er sulten og udmattet, og jeg kan se, at de andre har det på samme måde. Ikke desto mindre er der flere af de frivillige, som ønsker at fortsætte med at arbejde i slagtehallen, mens andre insisterer på at tage det resterende kød og dele det ud blandt fattige i et andet kvarter i nærheden.

Til forskel fra de fleste velgørhedsorganisationer i Egypten er Resala “mobil” i den forstand, at de frivillige møder og interagerer med modtagerne, hvor de bor og færdes. De frivillige oplever således områder og hjem,

som adskiller sig markant fra deres egne. Af og til skete det, at de blev inviteret indenfor, og jeg observerede overraskelsen i ansigterne på nye frivillige, når de så de små, slidte og støvede hjem indefra. Her boede ofte familier med fem eller flere børn i en lille toværelses lejlighed eller et forvokset skur uden moderne toilet- og køkkenfaciliteter.

Foruden fællesskabet blandt de frivillige og forholdet mellem den frivillige og Gud, åbner det frivillige arbejde således op for konkrete sociale interaktioner mellem frivillige og modtagerne af Resalas hjælp. Resala tilbyder

Resala frivillige deler offerkød ud i Haqag al-Qubba, en af Kairos mange fattige forstæder.
Foto: Mohamed Hayek.

de unge en særlig model for samfundsengagement, hvor den gode muslim i sin underkastelse for Gud praktisk og kropsligt involverer sig i medborgere på tværs af classeskel. Sagt på en anden måde favner de intersubjektive relationer på tværs af classeskel både den individuelle oplevelse af ofring over for Gud og et mere abstrakt ideal om at give som et humanitært imperativ.

Men mødet med de fattige indeholder også en iboende ambivalens. Uanset hvor meget frivillighed i Resala blev associeret med solidaritet og socialt ansvar over for egyptiske medborgere, så bidrog oplevelserne også til en øget opmærksomhed på skel og forskelle i det egyptiske samfund. For

nogle mere end andre. Salma, for eksempel, som boede i et af de bedre middelklassekvarterer, fortalte, at hun, inden hun kom til Resala, ikke var klar over den store fattigdom: "I vores samfund ser jeg dem ikke, fordi jeg altid er langt væk fra dem. Men da jeg kom til Resala, så jeg hvordan de levede." Oplevelserne i Resala er for Salma og mange andre således også en lektion i sociale og økonomiske hierarkier i Egypten – at samfundet grundlæggende set kan opdeles i givere og modtagere. Selv er de som unge fra middelklassen givere, mens de fattige er modtagerne. Denne form for skelnen er en uundgåelig del af dynamikken, for uanset om frivillighed og velgørenhed ses som en religiøs pligt eller et humanitært imperativ, så er aktiviteterne motiveret og fastholdt af en erkendelse af forskelle. For nogle frivillige var det dermed også en stærk og kærkommen bekræftelse af deres egen middelklassestatus i et samfund, hvor de ligesom så mange andre familier kæmper med negle og kløer for at holde fattigdommen på afstand og fastholde deres plads i middelklassen. Ikke mindst siden 2011-opstanden og Abdel Fatah al-Sisis magtovertagelse i 2013, hvor priser på mad og andre fornødenheder kun har været stødt stigende.

Manøvrerummet for aktører som Resala har i Egyptens nyere historie altid været en balancegang for ikke at overtræde mere eller mindre synlige grænser for, hvad der i statsapparatet anses som en trussel mod det siddende regime. Denne balancegang er kun blevet sværere under al-Sisis regime. Regimet går især efter større muslimske aktører – politiske såvel som sociale – med legitimitet i befolkningen. Men trods senere års udfordringer med at tiltrække tilstrækkelige donationer, er Resala stadig et af de få steder, hvor større grupper af middelklasseunge lærer at stille bredere og potentielt mere kritiske spørgsmål vedrørende deres rolle og ansvar i samfundet. Gennem de kollektive aktiviteter og mødet med Resalas modtagere finder mange et fælles fodslag, og de oplever med krop og sanser, hvordan det føles at være en del af et fællesskab med et formål større end dem selv og deres egen familie. Mange begynder at betragte nationen som et omfordelingssystem, hvor de påtager sig rollen og ansvaret som givere. Med andre ord ser de sig selv som bindeleddet mellem de rige, der ønsker at rense deres rigdom gennem velgørenhed, og de fattige som vender sig mod islamiske organisationer for hjælp. Det fysisk krævende og sanseligt invaderende arbejde med offerkødet er én måde at bidrage til denne komplekse religiøse og samfundsmæssige økonomi, som på én gang udfordrer og fastholder de overordnede magtstrukturer i det egyptiske samfund.

Forslag til videre læsning

Bayat, Asef 2013. *Post-Islamism: The changing faces of political Islam*. New York: Oxford University Press.

Hubert, Henri og Marcel Mauss 1964. *Sacrifice: Its Nature and Function*. Chicago and London: University of Chicago Press.

Jackson, Michael 1989. *Paths Towards Clearing: Radical Empiricism and Ethnographic Inquiry*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Sparre, Sara Lei (2018). Experimenting med alternative futures in Cairo: Young Muslim volunteers between God and the nation. *Identities* 25(2): 158-175.

Om forfatteren

Sara Lei Sparre er adjunkt på Afdeling for Antropologi ved Aarhus Universitet, hvor hun underviser og forsker i blandt andet migration, religion, aldring og Mellelemøsten. Hun er antropolog og ph.d. i antropologi fra Københavns Universitet. Artiklen tager udgangspunkt i hendes ph.d.-forskning om unge muslimer, medborgerskab og politisk forandring i Egypten (2009-2013).

Et liv som antropolog: Julie Thaarup

Redigeret af Carolina Sanchez Boe & Cecil Marie Schou Pallesen

I denne nye serie fortæller vi om antropologers arbejdsliv udenfor universiteterne. Vi ser på vejen fra studie til første job, og vi undersøger, hvordan antropologien bruges forskelligt i mangfoldige sammenhænge. I denne første del af serien fokuserer vi på det antropologiske virke, som det udfoldede sig for Julie Thaarup, kandidat i Etnografi og Socialantropologi fra Aarhus Universitet, 2005. Julie gik meget pludseligt bort i november 2018, og fortællingerne om hendes studie- og arbejdsliv præsenteres derfor af hendes studiekammerater og kolleger.

Julie Thaarup blev født i Moshi, Tanzania, i 1972 og voksede op og uddannede sig i Danmark. Julie flyttede siden tilbage til Tanzania, hvor hun boede med sin mand, Manase, og deres søn Marcus. Fra Arusha i det nordlige Tanzania lavede Julie konsulentopgaver for Nordic Consulting Group både i Østafrika og en række andre lande i Afrika og Asien.